

Vzpomínky z mého života

František Bradáč

Příloha Budišovského zpravodaje č. 1/2008

31. 3. 2008

U KŘÍŽE

*Já vyšel jsem, ty víš to dobře, Pane,
dát sbohem kraji rodnému,
pár jehněd vzít si, vdechnout vůně rané,
ulevit nitru rozbolnému.*

*Plášť lesa rozpjat s ramenou mi splýval,
po větvích ticho třáslo se.
Mně v srdci svěže melodií přival
zajiskřil sluncem na rose.*

*A viděl jsem. Stál v polích s rozhalenou hrudí
a na ni hořel pozlacený kříž...
Ta vzpomínka se v prudký plamen budí,
jako když nůž si naostříš.*

*Jen vzpomínka? Víc, jasně hoří ve mně
a z cév mi šlehá trsem ostríce!
Dnem za dnem klíčí nové její sémě,
zalévá kořen krví vichřice.*

*A viděl jsem, jak v Asperges nás žehná,
v kropence rány si prsty omáčí.
Jak v díži nakynula hlína slehlá,
nebe si třelo zrak květů chomáči.*

*Teď zvoní ve mně, co jsem mluvit slýchal,
když otec s polí v dům se navracel.
Ten rozsévače hlas mi z věků dýchal,
blesky a hromem burácel.*

*A kříž v něm svítil červánkovou zoří,
jak věštba úrody a klasů nalitých.
Ta řeč si vlašno dál pro zrno víry spořil.
Vítám je dnes při osevu svých lích.*

*Ten kraj je můj. A tvůj je také, Pane,
ty studní jsi, já okovem;
ne, nepolevím, ať se co se stane,
nezemře pro nás naše zem!*

*Já láskou pochopil veškeru bídu její,
světlem mně jizvy hrobů nítí se,
a kříže paprsky mi duši probíjejí,
jasně v mých slzí jaspise.*

Jan Dokulil

Události, které v následujících řádcích uvádím, nejsou psány z žádné osobní zaujatosti, ani nechci kritizovat dobu nebo okolnosti, za kterých se udály. Prožíval jsem je a pohlížím na ně tak, jak na mě působily.

Svoje dětství předškolní zaznamenávám v životě naší zemědělské rodiny. První z nejstarších a větších událostí, na které si pamatuji, byl požár kovárny, která stávala přes silnici, naproti naší zahrady. Podle vypravování otce to původně byla první škola v obci. Po vystavení nové bylo stavení prodáno kováři. Při požáru uhořel i její majitel Janů. Viděl jsem přenášení jeho spáleného těla do márnice, která tehdy byla u věže starého kostela, před okny našeho stavení. Kovárna musela ustoupit rozšiřující se silnici do Pavlínova.

Rodný dům

V témže čase byl, pro zchátralost a nebezpečí sesutí, úředně uzavřen a následně zbořen starý kostel pocházející ze 12. stol. Kolem kostela býval hřbitov, na který se již nepochovávalo. Než se uskutečnila stavba nového kostela, provázelo ji mnoho potíží, jak stavebních, tak i hospodářsko-politických. Podle projektu byl nový kostel mnohem větší než původní a nemohl se do prostranství starého kostela a hřbitova vměstnat, protože kolem byly silnice a cesty a ty nemohly být přerušeny. Po delším jednání s úřady se našlo řešení, jehož výsledkem bylo otočení kostela hlavním oltářem k západu. Stavba kostela Povýšení sv. Kříže, mimo vnitřní zařízení, měla rozpočet asi 140 000 rakouských korun. Stavbou zatížené farnosti bylo ulehčeno dárce (šlechticem), který stavbu kostela ze dvou třetin uhradil. Jeho jméno si již nepamatuji. Bylo to v letech 1907–1909.

Uhřínovský kostel Povýšení sv. Kříže

Z průběhu dalších let mně zůstala v paměti velká vojenská cvičení v okrese a v jeho blízkosti, ke kterým přijeli na přehlídku velcí vládcové v Evropě – rakouský císař František Josef a německý císař Vilém. K jejich uvítání byly vyslány vyšší třídy škol obecných i vyšších, byl jsem mezi nimi. Nemohu pochopit tu neopatrnost uvedených císařů, kteří projížděli v kočárech tažených koňmi řadami školní mládeže a občanstva volně bez zvláštních bezpečnostních opatření do zámku hraběte Františka Harracha ve Velkém Meziříčí. Cestu jim uvolňovalo jen několik policajtů z města.

Při těchto manévrech byly vypouštěny již první pozorovací balony.

V jedenácti letech jsem přešel na měšťanskou školu ve Velkém Meziříčí, která byla od nás vzdálena více jak 6 km. Docházel jsem do ní denně pěšky. V té době klidná hladina Evropy začala se vzdouvat. Na jihu válčili s Tureckem Srbové, Bulhaři a Řekové. Na noční obloze několik týdnů vycházela Halleyova kometa. Začalo se mluvit, co to je za předzvěst – války, snad i konce světa. Lidé začali být neklidní. Neklid zvýšil atentát na následníka rakouského trůnu arcivévodu Františka Ferdinanda v Sarajevu 28. června 1914.

V červenci toho roku mně končila docházka do školy, dokončil jsem měšťanku a zůstal doma. V červenci 1914 byla vyhlášena mobilizace a válka Srbsku. Zpočátku se tyto události zdály být jakýmsi strašákem, ale vstupem dalších států do války se domněnka o brzkém konci války zhroutila. Byly povolány další ročníky do zbraní. Odvádění byli i ti, kteří byli kdysi uznáni za neschopné, a ročníky od 18 let. Nastaly velké útrapy nejen pro vojáky, ale i pro zázemí. Veškeré práce v zázemí, hlavně v zemědělství, po odchodech většiny mužů na vojnu, zůstaly na bedrech žen, starců a dětí. Na vesnici byly zabavovány všechny zásoby obilí i dobytka pro zásobování vojska. K tomu bylo používáno vojáků cizí národnosti, aby se nemohli s lidmi domluvit. Lidé na venkově, chtějí si uschovat nejnnutnější pro sebe a rodinu, vynášeli zásoby na suchá místa a zakopávali je.

Obyvatelstvo měst, i přesto, že mu byly vydávány lístky na potraviny, trpělo jejich nedostatkem. V důsledku špatného zásobování zůstávalo bez přídele. Lidé z měst většinou vyjížděli na vesnice, kde občas něco koupili nebo vyměnili. To však nechtěly zásobovací úřady trpět a vysílaly kontroly na silnici i do vlaků. Postižení zabavením potravin nenechali si dlouho na těžce získané potraviny sahat. Při prohlídce v ústraní býval mnohý horlivý vykonavatel kontroly nemile odměňován. Zemědělcům, kteří měli obilí ze své sklizně, se vydávala mlécí povolení. Přestože si kontroly ve mlýnech podávaly ruce, dokázal si, i když těžce, venkov chleba uhájit. V době sucha byly s mletím potíže. Mlýny, které na malých řekách stály, na velkých řekách a stálějších vodách byly naopak přetíženy. V té době mlýny neměly motorový pohon. Ještě horší to bylo s dodávkami dobytka. Chlévy se prázdnily, z malých hospodářství se braly krávy z potahů, a tak zbylé se spráhaly ze dvou hospodářství. K tomu se přidaly dodávky vajec a másla.

Mezi další povinnosti patřil sběr všech věcí z barevných kovů, toho se však nasbíralo málo, jelikož lid, v té době již tělesně a duševně utýraný, naházal věci z mědi a mosazi, mezi než patřily žehličky, hmoždíře a paličky, hrnce, pánve, kotel a někdy i pařák, do řeky, nebo je zakopal. K válečným účelům byly sundány a odvezeny zvony z kostelů a kaplí. V celém státním hospodářství se začala projevovat bída.

Uplynul rok 1917 a v následujícím jsem byl odveden. U odvodu jsem byl 17. ledna 1918, to mi bylo 17 a čtvrt roku. Odveden jsem byl, přestože jsem měl na levé ruce pomačkány dva prsty od stroje. Nástup k vojenské službě byl stanoven na 6. února do Jihlavy. Odtud, po nové prohlídce 10. února, jsem byl odeslán k vozatajstvu do Vídně, 12. okres. Po kratičkém šestitýdenním výcviku, možno-li to tak nazvat, jsme měli odjet na italskou frontu. Během jednoduchého výcviku jsme byli ubytováni v dřevěných barácích, které sloužily k přechodnému ubytování vojáků přicházejících z fronty. Vši a štenice zde měly hody. Chodili jsme se každý týden odvíšivovat, což nebylo moc platné, jelikož jsme se vraceli do znečištěných míst. Jako cvičné zbraně jsme měli „vendlovky“, které jsme pro jejich délku a váhu měli co unést. Dnes už lze tyto pušky na jeden náboj vidět jen v muzeu. Na ostrostřelbu nám zapůjčili novější pušky na pět nábojů.

O stravování bylo postaráno, žádný neměl být krácen. K tomu byly vydány listky na denní stravu s označením snídaně, oběd a večeře. Kvalita jídla však nebyla dobrá. Ráno byla odporná, neslazená káva. K ní byl vydáván chleba, který nebyl hoden toho názvu. Byla to pečená kukuřičná mouka a bochánky z ní upečené, o váze 1 kg, dostal každý z vojáků na 15 dní. Chodilo se pro něj s čepicí nebo sáčkem, jelikož byl rozdrobený. Pár z nás dostalo bochánky vcelku, to však také nebyla výhra, protože byly uvnitř neupečené, takže zplesnivěly a musely se vyhodit. Oběd sestával z teplé polévky, vody nemastné bez přísad, ve které se občas podařilo vylovit kostičku tuřínu (krmné řepy). Jako příkrm byl v létě špenát se lžičkou brambor. Bylo ho dost, jelikož na jeho přípravu se používala tráva kolem kasáren. V zimě bylo místo špenátu zelí. K večeři byla ranní oblíbená horká káva. Pamatuji si, jak jedenkrát přivezli vůz tuřínu. Na jeho ochranu, než se vyložil, stáli vojáci hlídku, aby nebyl kolemjdoucími rozebrán. Možná se zdá, že vše zveličuji a přeháním, že není možné, aby lidé za těchto podmínek vše vydrželi. Přesto jsme přežili, a to díky balíčkům z domova, jejichž obsah jsme si mezi sebou rozdělovali, nebýt jich, mnozí z nás by snad zemřeli hladem. Zajímavostí bylo, že při této bídné stravě byla většina vojáků nadprůměrně zdravá, což pro ně nebylo výhodou, jelikož zbožným přáním bylo onemocnět a tak se vyhnout odchodu na frontu.

Vídeň byla výstavní město a je snad i nadále. Pro mě i ostatní vojáky, kteří nebyli dále jak za humny, byla jakýmsi tajemstvím. Výlety po městě nebyly pro nás nemožností, pro malou znalost němčiny jsme se však s nikým nedomluvíli. V Schönbrunnu byla velká zoologická zahrada, která se musela pro nedostatek krmiva zvířat zbavit. Poblíž zahrady byl císařský zámek, kde se císař často zdržoval. Z kasáren sem bylo půl hodiny pěšky. Nejoblíbenějším místem Vídeňáků byl zábavný park Prátr. Jednalo se o letovisko s možností procházek a různých zábav. I přesto, že bylo pro nás toto místo vzdálené, díky tramvaji se nám je podařilo několikrát navštívit. Oblíbenými se staly návštěvy Vídeňského kola, které mělo v průměru asi 10 m, z něhož nádherná vyhlídka na Vídeň, cirkusu Busch, horské dráhy a další. Byl jsem se podívat i na císařský hrad (je to stará budova) a v dómu sv. Štěpána. Přes dóm byl ve dne průchod, aby se nemusel obcházet. Byl jsem i u kapličky postavené na počest Jana Sobieského, který přišel Vídní na pomoc proti Turkům. Za Vídní jsem byl u tábora, v němž byly vězněny nespolehlivé živly Rakouska (bylo tam snad i hodně Čechů).

Při vzpomínce na vojnu v Rakousku se mi vybavuje ještě jedna událost. Bylo to dobrodružství před Velikonocemi na Bílou sobotu. S kamarádem z Blížkova jsme dostali

dovolenku, ale jen pro oblast Vídně. Dohodli jsme se, že pojedeme domů. Vlak měl odjíždět po jedné hodině odpoledne, Od kasáren k nádraží trvala jízda tramvají přes hodinu a vzhledem k tomu, že jsme v poledne vyjízděli, byla naděje, že to stihneme, malá. Tramvaj nás shodou okolností dovezla k budově nádraží včas, nic to však nebylo platné, jelikož budova Východního nádraží, u kterého byl vídeňský arzenál (zbrojovka), podél jeho zdi byly narovnány tisíce kostelních zvonů, které neválčily, ani vítězství nepřinesly, byla již od Zeleného čtvrtka uzavřena. Bylo po naději. Tu se k nám přidal voják, který byl se situací obeznámen více. Navrhl, že se pokusí projít průchodem pošty, a když to vyjde, dá nám znamení. Bylo to velmi nebezpečné, jelikož na nádraží hlídkovala vojenská policie. Štěstí nám přálo. Rychle jsme proběhli a přes otevřené dveře čekárny jsme byli ve vagonu mezi prvními. Klid nastal až ve chvíli, kdy se vlak rozjel. Přes Hrušovany jsme dojeli až do Střelice, kde jsme přestoupili do dělnického vlaku do Božího Požehnutí (Zastávky). Zde, vzhledem k tomu, že byla půlnoc, žádný vlak nejel. Vydali jsme se pěšky do Studence, abychom zastihli ranní vlak do Velkého Meziříčí. Po pětihodinové chůzi jsme to stihli a dostali jsme se domů, kde došlo k nečekanému, ale milému setkání.

Tehdy mně štěstěna přála. Byl jsem přidělen do kursu pro poddůstojníky a tím byl zdržen můj odchod na frontu. Po několika týdnech dostávám šestiměsíční dovolenou na zemědělské práce. Ještě před jejím vypršením dostávám telegrafickou výzvu k nástupu. Rakousko kapitulovalo a tím též skončilo moje rakouské občanství. Vznikem Československé republiky se mění situace, jak v zázemí, tak na frontě. Vojáci přecházejí k nepříteli a vstupují do legií. Ti, kteří dostali dovolenou, se již na frontu nevracejí, zběhnou, potulují se po lesích a sestavují „zelený kádr“. V zázemí se lid bouří a stávkuje. Německo, bojující po boku Rakouska, těžce nese svoji porážku. Byly mu odebrány kolonie v Africe – Kamerun a Togo, dále území Alsaska-Lotrinska, které bylo vráceno Francii, a část Slezska, které připadlo Polsku.

I. republika 1918–1938

Po vyhlášení samostatného státu ČSR nejsou vyhlídky na brzké zlepšení poměrů. Území republiky je dlouhou válkou vyčerpané nejen materiálně i finančně, ale i ztrátou padlých a invalidů, o které musí být postaráno. Velkým štěstím bylo, že přes území republiky nepřešlo válečné tažení. Zásobovací potíže pomáhají řešit především Spojené státy americké a dobročinné spolky jako YMCA a YWCA . Peníze jsou kolkovány, aby bylo zamezeno jejich pašování z jiných nově vzniklých států po rozpadu Rakouska-Uherska. Později jsou vyměněny novou čs. měnou. Je ustanovena vláda v čele s prezidentem T.G. Masarykem. Vracejí se zajatci a legionáři z Itálie, Francie a Ruska. Postupně se rozvíjí průmysl, obchod, živnosti a zemědělci, takže již v roce 1921 jsou následky z větší části odstraněny.

V tomto roce jsem byl odveden a nastoupil vojenskou službu u 24. pěšího pluku ve Znojmě–Louce. V listopadu téhož roku vtrhly hordy Maďarů na Slovensko. Do zbraně jsou povoláni záložníci, přičemž nechtějí nastoupit vojáci německé národnosti – jsou odsouzeni a potrestáni. Konflikt na Slovensku byl poměrně brzy ukončen. Za vojenské služby v roce 1922 jsem písařem u roty, později jako účetní poddůstojník, měl jsem slíbeno povýšení a výběr oboru. Mně však vojenský život nelákal a v prosinci 1922, po

čtrnáctiměsíční službě, odcházím domů. Ten rok byla nadúroda brambor, takže jejich cena klesla na 7–9 Kč za kg, tak nízká cena nebyla nikdy později zaznamenána. Rodiče jsou staří, chtějí na výměnek. Mám převzít hospodářství, protože oba bratři mají vysokoškolské vzdělání a hospodařit nepůjdou. 26. února 1924 mám svatbu s Františkou Nejedlou z Hroznatína.

Svatební fotografie Františka Bradáče a Františky Nejedlé

Přebírám hospodářství a s ním trpký úděl zeměděle. Doba vyžaduje rychle se přizpůsobit novým poměrům. Na venkově se začíná projevovat nedostatek pracovních sil, aby se práce uspíšily, namáhavost snížila a výnosy zvýšily, je nutno pořizovat stroje. Odvodňují se pozemky, staví a upravují se hospodářské i obytné budovy, je zaváděn elektrický proud a k usnadnění práce jsou pořizovány vodárna, napaječky a dojící stroje.

Doba protektorátu

Roku 1933 se v Německu po několika změnách dostává do vedení státu Národně socialistická německá dělnická strana se svým vůdcem Adolfem Hitlerem. Její vliv roste a zanedlouho přebírá moc. Začíná se zbrojit a dochází ke zvyšování početního stavu vojska. Vliv strany přechází i do sousedního Rakouska, které se v roce 1938 stává součástí Německa. K rozptýlení obav západních sousedů přichází Německo s prohlášením, že nemá jiných územních požadavků.

Zájem se obrací na Československo. Zde prostřednictvím Henleinovy strany dochází k projevům nesnášenlivosti a snaze přičlenit Sudety k Německu. Československo se chce bránit, dochází k mobilizaci. Já odcházím začátkem září 1938 na zvláštní povolávací lístek do Jihlavy, kde děláme jakési mobilizační přípravy. Odtud odjždím k Dačicím, kde stavíme druhou obrannou linii, přičemž na výkopy chodí i „civilové“ z okolních vesnic. Jsem ubytován ve vesnici Jersive a vedu účetní agendu. Když však přichází varování, že v případě války nám naši spojenci Francie a Anglie nepomohou, byl náš odpor zlomen. Byl názor, že i přesto, že byly při hranicích vybudovány odolné pevnůstky, Němci by nás zničili letecky. Přesouváme se přes Telč do Počátek, kde předáváme výzbroj a vyúčtování, demobilizujeme a koncem října se vracím domů.

Vše vyvrcholí zabráním Sudet, ke kterému došlo 29. září 1938 na základě dohody mezi Německem a zástupci Francie a Anglie, bez účasti Československa. Západní mocnosti byly vedeny snahou uchránit jejich země před válkou. 15. března 1939 vtrhla německá vojska do okleštěné republiky, je vyhlášen Protektorát Čechy a Morava a na Slovensku vzniká Slovenský štát.

Ihned po zabrání dochází k znehodnocení československé měny, a to v poměru 10 Kč za 1 marku. Zvýšením nákupních možností okupačních vojsk dochází k lacinému skupování všeho, co má trochu hodnotu. Vojsko v té době lákalo obyvatelstvo svými eintopf obědy, které rozdávalo zdarma. Zásobování za protektorátu je dobré, zemědělství není vydrancováno a stavy dobytka se pohybují ve stejné výši, jako v době klidu. Zemědělci mají stanoveny samozásobitelské dávky, co bylo přes tyto dávky, muselo být odevzdáno.

Prezident Beneš odlétá 5. října 1938 s částí vlády do londýnského exilu a na jeho místo je dosazen Dr. Emil Hácha, který je i s vládou podřízen říšskému protektoru. V Praze se odehrávají studentské nepokoje, zasahuje gestapo (Geheime Staatspolizei) a dochází k zatýkání, věznění, souzení a popravám studentů. V důsledku těchto událostí jsou vysoké školy uzavřeny. Československé vojsko je rozpuštěno, důstojníci a ostatní gážisté jsou zařazováni do protektorátních úřadů. V každé obci se mělo ustanovit Národní souručenství (co to mělo být za spolek, nedokážu vysvětlit). Do spolku měli být zvoleni funkcionáři, kteří by jej vedli a zároveň nesli i odpovědnost. V naší obci se to nepodařilo ustanovit, poněvadž se nenašel nikdo, kdo by funkce převzal, a tak byl spolek veden jen na papíře. V té době se dovídáme o odvážení lidí do táborů smrti, kde dochází k hromadným popravám.

Začíná se osnovat odbojová činnost, na které se na Kroměřížsku podílel i nevlastní bratr mojí manželky, podplukovník Ludvík Svoboda. Nutno dodat, že se jednalo o podnik velmi nebezpečný, Němci těžce trestaní, což se později projevilo stíháním nejen rodiny, ale i příbuzných rodiny Svobodovy. Ludvík Svoboda udělal jakási opatření na odvrácení pozornosti (např. formální rozvod), ale ta byla nedostačující. Němci totiž měli mnoho pomahačů, kteří slídili mezi Čechy, a ti chtíce se zavděčit, udávali, mnohdy jen z pouhé msty, poctivé lidi, kteří byli podorobováni nelidským výsledkům, žalářováni a na některé z nich čekala i smrt.

Ludvík Svoboda tajně přecházel hranice do Polska (za pomoci, po železnici), kam mínil svoji činnost přenést a organizovat. Jeho plán překazil 1. září 1939 vpád Němců do Polska, které, i přes hrdinný boj, podlehl důkladně vyzbrojené přesile. Pomoc, kterou

přislíbily Anglie a Francie, přišla ve chvílích, kdy již Polsko vykrvácelo. Vzpomínám si, že kanonáda doléhající od polských hranic byla slyšet až u nás. Nepřišla ani pomoc z Ruska, které, nedlouho před vpádem Němců do Polska, uzavřelo s Němci smlouvu o neútočení. Na základě této smlouvy, dělením Polska, připadla část polského území Rusku (došlo k zatýkání polských důstojníků a inteligence, jejich odvezení do Ruska, kde většinu z nich čekala poprava, o čemž svědčí ostatky několika tisíc zastřelených Poláků u Katyně).

Ludvíku Svobodovi a jeho čs. vojenské skupině byl po zdlouhavém vyjednávání povolen vstup do Ruska, kde byli intervenováni a jejich osud byl bídný. V kolchoze jedli zákvas, měli práci úkolem, při nesplnění měli snížené dávky stravy. Tyto zprávy jsem měl od jednoho podkarpatského vojáka, který byl ve Svobodově oddílu. Po ukončení války mu byla přidělena trafika a vzhledem k tomu, že jeho sympatie k novému režimu nebyly velké, byla mu zase odebrána.

V Hroznatíně roku 1945

Zleva: Jan Hladký, Ludvík Hladký, Irena Svobodová, Josef Nejedlý (v krátkých kalhotách), nad ním jeho sestra Marie Nejedlá, Františka Bradáčová, nad ní její matka Františka Bradáčová (z Uhřínova), Marie Hladká, vedle ní její matka Františka Nejedlá, Marie Hladká, Jaroslav Nejedlý, Františka Hladká, Mirek Hladký a Josef Hladký

V době, kdy německá vojska pokračovala ve vítězném tažení, nejenom v Evropě, ale i v Africe, jsem neměl o rodině Ludvíka Svobody, která bydlela v Kroměříži, žádných zpráv. Setkal jsem se s nimi náhodně, asi v roce 1941, u příbuzných v Hroznatíně, kde hledali úkryt před zatčením pro přechovávání parašutistů. Gestapo, které si zjistilo na železniční stanici v Kroměříži, kam odjeli, jim bylo v té době již v patách. Na druhý den přijelo do Hroznatína, kde nejprve pátralo u nevlastního bratra Ludvíka Svobody, Františka Nejedlého. Ten byl těžce týrán a vše v domě mu bylo zpřeházeno. Zpráva

o tom se v Hrozatině ihned donesla k mému švagru Hladkému, kde byli Svobodovi schováni, a ten je bez meškání přes humna odvedl do Nového Telečkova, kde se dalo předpokládat, že zde po nich nebude nikdo pátrat. Jak se nakonec ukázalo, touto prozřetelností se je podařilo zachránit.

P. Jan Dokulil,
portrét od Michaela Floriana

totiž mohl nastražit provokatér, který mohl vše zpovzdálí sledovat. Po udání, v době stanného práva, to mohlo stát život mnoha lidí. Na dlouhé uvažování však nebyl čas. Svým dvěma synům jsem řekl, ať se jdou do potoka brouzdat a dělají, jako že chytají ryby, a až se jim podaří najít náboje, až je zapáchají do břehu potoka a pokračují v brouzdání potokem co nejdál od těch míst. Hoši udělali vše tak, jak jsem jim řekl, a nakonec vše skončilo dobře, bez následků.

Během války se do obce přistěhovala rodina Pretschnerova (původně Prečnerova) odkudsi z Moravského Slovácka. Pretschner se pravděpodobně přihlásil k Němcům, čemuž odpovídalo i jeho vystupování. Zaměstnán byl sice jako písař u soudu ve Velkém Meziříčí, avšak jeho hlavním úkolem bylo rozeštvávat lidi v obci. Pořídil si schránku, do které vyvěšoval výstřížky z novin Vlajka a jiných, s Němci sympatizujících. Zpočátku se občas někdo nachytil, ale v průběhu času již neměl zájem nikdo. Zanedlouho se objevil v obci další cizinec, odněkud od Ostravy s funkcí poštovního doručovatele (bylo to divné, jelikož o toto zaměstnání měli zájem i místní). Jak se ukázalo, byl to další provokatér jménem Nechl. Přišel za mnou, a že prý pozoruje nečinnost místního Národního souručenství. V této souvislosti si vyžádal povolení vyvěšovat v obecní skříňce zprávy a výstřížky z časopisů. K výstřížkům z časopisů začal přidávat jím malované karikatury v domnění, že jimi k vývěsce přiláká místní lidi. Nakonec na to dojel. Oba provokatéři se

Po krátkém čase se syn Svobodových Mirek rozhodl, že se vlakem vypraví do Kroměříže, aby zjistil, co se u nich děje. Cestou však byl poznán, zadržen a nakonec zahynul v koncentračním táboře. Na celou rodinu byl vydán zatykač (sám jsem jej viděl) s jejich podobiznami a za jejich dopadení byla slíbena odměna půl milionu marek. Začali jsme si uvědomovat, že musíme být velice opatrní, jelikož vedle rodiny Svobodovy hrozilo velké nebezpečí i všem, kdo je budou schovávat. Tuto úlohu nakonec na sebe vzal, spolu s mým bratrem, uhřínovský pan farář Jan Dokulil. S panem farářem Janem Dokulilem mám spojení jednu příhodu. Ten, když se vracel ze školy v Horních Heřmanicích, spatřil pod mostkem přes Raclavský potok dva zásobníky ostrých puškových nábojů. Přišel za mnou, abych se pokusil je nějak odstranit. Nebylo to však jednoduché. Náboje tam

mezi sebou napadli a Pretschner udal Nechla na gestapu, prý svými karikaturami zesměšňuje Hitlera. Gestapo přijelo vše vyšetřit, Nechl byl odvezen do Jihlavy a nakonec z naší obce zmizel.

Rusko, zeslabené úderem Němců, bylo ochotno přijmout každou nabízenou pomoc. Přihlásil se i Ludvík Svoboda se svým oddílem a byl přijat. V této souvislosti měl v moskevském rozhlase projev, kterým velmi uškodil rodinám příbuzných, jelikož uvedl své celé jméno. Gestapo na to reagovalo 18. června 1943 hromadným zatýkáním všech příbuzných Svobodových. Byli mezi nimi sourozenci Ludvíka Svobody, švagr Hladký i s dětmi, které byly v té době již odrostlé, odvezena byla i moje manželka. Na jihlavském gestapu byli všichni podrobeni stálým výslechům. Po šestidenním věznění byla moje manželka převezena do zemské trestnice v Brně a později do internačního tábora ve Svatobořicích u Kyjova, ke mi byla, vždy po půl roce, povolena nejvýše patnáctiminutová návštěva pod dozorem. Domů se manželka vrátila v dubnu 1945, díky vojskům Rudé armády blížící se k táboru.

Manželka Ludvíka Svobody i s dcerou se mezitím ukrývala v Novém Telečkově, kde o ně bylo dobře postaráno i např. v době jejich nemoci, kdy jim za nebezpečných podmínek byl sehnán lékař i potřebné léky. Dlouhým pobytem nabyly pocit jakéhosi bezpečí, k němuž se začala přidávat i lehkovážnost. Jednou se vydávají se svým průvodcem Janem Doležalem z Horních Heřmanic, který byl prostředníkem mezi nimi a příbuznými v Budíkovcích, k příbuznému Františkovi Neumanovi. Cestou jsou poznáni udavačem a jejich návštěva je nahlášena gestapu, které zasahuje. Je zatčen František Neuman a následně i Jan Doležal, kteří jsou vyslýcháni v Jihlavě (úkryt Svobodových v Novém Telečkově se gestapu zjistit nepodařilo). Po výsleších je František Neumann propuštěn, Jan Doležal odvezen a následně popraven. Začíná nové velké nebezpečí, které končí převozem Svobodových do Džbánic u Moravského Krumlova, kde po nich již nikdo nepátrá.

Je květen 1945 a Praha zahajuje boj proti německým vojenským posádkám a úřadům. Boj je to opovážlivý a neuvážený, kdy hrstka nadšenců, téměř beze zbraní, bojuje proti dobře vyzbrojenému vojsku. Květnové nadšení se přenáší i do Velkého Meziříčí, kdy v neděli 5. května jeden z vůdců odboje vyzývá k obsazení města. Je to akce nepromyšlená a nebezpečná, jelikož fronta je nedaleko, u Velké Bíteše. Němci o této situaci dostávají zprávu a vysílají do města oddíl vojska. Přistižené se zbraní zatýkají a vězni, zároveň vyhlašují stanné právo. Měšťané, kteří si vyšli na procházku městem, neví, co se odehrává. Jsou hlídkujícími vojáky prohlíženi a kdo nedbá výzvy, je na místě zastřelen. Celá akce končí tragédií. Uvěznění jsou příští noci zastřeleni ranou do týla, a to u řek Balinky a Oslavy. Místo popravy připomínají pomníčky.

Blížící se konec války přinášel s sebou vedle radosti i netrpělivost, jež mnohdy vyústila v neuvážené činy, nejen ve Velkém Meziříčí, jak jsem popisoval, ale i u nás, v Uhřínově. Po silnici od naší vesnice projíždí německé osobní auto, které je překvapeno střelbou z blízkého lesíka. Z osádky prý byl i někdo zraněn. Němci usoudili, že to musel být někdo z naší obce (později jsme se dozvěděli, že se jednalo o někoho z vedlejší vesnice, Balín). Na to, 7. května, nebyly ještě ani tři hodiny ráno, přijela do naší vesnice dvě nákladní auta s popravčí četou. Ihned obsadili všechny přístupové cesty, aby nemohl nikdo přijít ani odejít. Vedoucí oddílu přišel ke mně a ptal se, jsem-li představeným obce.

Když jsem přisvědčil, spustili, že u nás přechováváme partyzány, a nepovím-li, kde jsou, že mě na místě zastřelí, přitom mi před obličejem kroužili pistolemi. Když se ode mne nic nedozvěděli, vzali mě mezi sebe a nařídili mi, aby je zavedl k obecnímu sluhovi, který měl bubnováním soustředit obyvatele obce před kostel. Pro větší razanci nakonec rozhodli, že se toto nařízení musí vytroubit. Za každou cenu jsem tomu chtěl zamezit, jelikož jsem se bál chaosu, při kterém by mohlo dojít k něčemu nepředvídatelnému. Obec byla liduprázdná, nikdo ze stavení nevycházel, všichni z ústraní sledovali, co se bude dít. Sluha předstíral spánek a otevřel, až když se vojáci začali do domu dobývat násilím. Na dotaz, má-li trubku, přisvědčil (sluha byl současně i požárním trubačem), a tak už se nedalo nic dělat. Během troubení změnili svoje nařízení, horní část obce se měla shromáždit u kostela, spodní u hřbitova. Během troubení došlo k tragédii. Místní občan Pospíšil, v domnění, že se jedná o požár, oblékl se do hasičského stejnokroje a vyběhl na náves. Hlídkující vojáci si mysleli, že je to partyzán a spustili po něm střelbu. Pospíšil se po zásahu třemi střelami stačil ještě dovléci do vedlejšího stavení, kde se zhroutil. Němci ihned za ním a začalo vyšetřování. Když zjistili svůj omyl, nařídili postřeleného odvézt do nemocnice. Díky této nešťastné události si Němci nebyli již tak jisti, stačilo jim, aby obyvatelé nastoupili jen před svoje stavení, kam měli přinést kmenový list. Po několika domovních prohlídkách obec rychle opustili. Ten den si mohli občané mezi sebou blahopřát, že se znovu narodili. Při svém ústupu byli Němci zaskočení u Měřina Rusy a tím u nás válka skončila.

Komunistický režim

Po porážce Německa se z exilu vrací, s některými členy vlády, prezident Edvard Beneš. Generál Ludvík Svoboda je jmenován ministrem národní obrany. Zbídačení země je oproti předcházející válce menší, díky čemuž se národní hospodářství začíná slibně rozvíjet. Pomohla k tomu i Unka (Společnost pro pomoc válkou postiženým územím), která darovala potraviny a stroje, které byly draze prodávány, aby se státu finančně ulehčilo. Dochází k odsunu Němců, kteří většinou odcházejí jen s tím, co mají na sobě.

Po únoru 1948 se prezidentem stává Klement Gottwald a nastává zvrat v nejčernější peklo pro národ, je to druhá „Bílá hora“. Dochází k zestátnění velkopodniků a dolů bez náhrady. To všechno ještě nestačí. Zestátní se vše až po poslední mez a kopyto. Jsou to nejbolestivější dny mého života (kam se poděly snahy národních buditelů o svornost, nutnou k udržení národní hrdosti). Národ je zmitán společenskou zvrhlostí, lidé jsou rozešťováni k vzájemné nenávisti a závisti, neplatí žádné příkázání z desatera. Desetitisíce lidí, většinou inteligence, odcházejí za hranice, zanechávající zde vše, jen aby uchránili svobodu a život. Veřejní činitelé a předáci politických stran jsou za záhadných okolností odstraňováni a vězněni. Od nás z obce jsou vězněni spisovatel a básník Jan Zahradníček, farář a spisovatel Jan Dokulil a můj bratr Josef, který je zemědělským inženýrem. Jsou s nimi vedeny procesy (nejznámější se Stránským a spol., ve kterém figuroval i Ludvík Svoboda, proces s knězem Josefem Toufarem a Babický případ), jejichž výsledkem jsou (v lepším případě) mnoholetá věznění. Projevem doby je lež, podvod a klam, které jsou ukazateli doby. Projevený nesouhlas je tvrdě potrestán.

Tehdy náhle, 14. srpna 1949, umírá moje manželka.

Soukromý majetek se neuznává. Ve městech jsou znárodnovány všechny podniky, živnosti, obchody a větší obytné domy. Nedostáváme žádné lístky na potraviny, čímž jsme odkázáni na volný trh, kde jsou ceny přemrštěné. Penze se lidem nevyplácejí. Na místo toho jsou zavedeny starobní důchody, jejichž výše nestačí ani na nájem bytů a živobytí vůbec. Nejtěžší rána zbitačenému lidu přichází v roce 1953, kdy dochází k měnové reformě. Při ní se mění peníze v poměru 1:50, tj. 1 Kč nová za 50 Kč starých. Tehdy jsou starší lidé, neschopní práce, zbaveni posledních pár korun, téměř odsouzeni ke smrti hladem. Podle vládního nařízení se o ně mají postarat jejich děti. Jejich výdělků jim však na to nestačí, čímž dochází mezi rodiči a dětmi ke svárům. Pro mnohé lidí je jedinou cestou dobrovolná smrt.

K drastickým změnám dochází i na venkově. Mladí lidé, pokud nejsou držiteli zemědělské půdy, začínají dojíždět za zaměstnáním do továren a podniků ve městě. Pro rolníky začíná těžké období. I přes odpor většiny z nich jsou zakládána Jednotná zemědělská družstva. Je k tomu použito osvědčených donucovacích prostředků, jako např. předepsání nespelnitelných dodávek apod. Na združstevňování se podílejí nezemědělci, z nichž jsou voleni funkcionáři družstva, kteří po splnění svého úkolu odchází s vysokým odstupným (5 000 Kč i více), Ti, kteří se i přes to nezlomili, byli z vesnice vystěhováni, trestáni až šestiletým vězením v pracovních táborech a jejich majetek konfiskován bez náhrady. Tento osud potkává i mne.

Okresní trestní komise ve Velkém Meziříčí (předsedkyně Brabcová) mne 28. srpna 1952, pro neplnění některých dodávek, odsuzuje a trestá šestiměsíčním pobytém v pracovním táboře ve Žďáru nad Sázavou, kde jsem se, za nelidského zacházení, podílel na výstavbě Žďárských strojíren. Součástí trestu byla konfiskace veškerého majetku, včetně peněz v hotovosti. Po uplynutí trestu mně bylo nařízeno vystěhovat se na Státní statek Radešín, okres Roudnice nad Labem. Do auta, které přijíždí pro mne a nejmladší dceru, která mezi tím bydlela u své již vdané sestry (dva z mých synů již byli zaměstnání, další byl v Praze a poslední na vojně). S sebou jsme si mohli vzít pouze nádobí a oblečení, které nám bylo ponecháno. V Radešíně, kde byly malé výdělků (21 Kč denně) zůstáváme do konce roku. V té době přechází statek pod místní zemědělské družstvo a my jsme přestěhováni na Státní statek Libkovic pod Řípem. Zde se dcera provdává. Zeť, který je místní rodák, dostává od rodičů pozemek, na kterém během dvou let postaví vlastní domek, do kterého se stěhují s nimi. V roce 1965 mi byl vyměřen důchod ve výši 410 Kč.

V roce 1967 dochází v naší republice, vlivem umírněnějšího křídla, které se dostává k moci, k určitým změnám k lepšímu. Prezident Antonín Novotný je v roce 1968 odvolán a na jeho místo nastupuje Ludvík Svoboda. Zdá se, že znovu nastupuje právní řád. Vláda se snaží, aby napáchané nespravedlnosti alespoň částečně odčinila. Jsou vydány zákony o rehabilitaci osob neoprávněně odsouzených a vězňů. Všechny naděje zhatí vpád cizích vojsk 21. srpna 1968. V té době rehabilitační soudy přicházejí se zajímavým rozhodnutím – uznávají rozsudky za neoprávněné, ale postavení postižených se nemění a o odškodnění nemůže být ani řeči.

Znovu dochází ke změně ve vedení vlády. Celé je vyměněno, zůstává jen Ludvík Svoboda a přichází Gustav Husák. Umírněnější členové vlády a s nimi tisíce spoluobčanů

znovu odcházejí za hranice. Zřízení uvnitř státu jakoby se znovu vracelo do 50. let, tentokrát s podporou cizích vojsk.

Svoje vzpomínky končím s přáním, aby mým potomkům dopřál Pán Bůh snesitelnější a klidnější osud.

František Bradáč

Vzpomínky sepsal v roce 1970 František Bradáč z Uhřínova. Narodil se roku 1900 v Uhřínově. V roce 1924 se žení s Františkou Nejedlou z Hroznatína se kterou mají šest dětí, čtyři syny a dvě dcery. Zemřel v Libkovicích pod Řípem roku 2000.

Děkuji paní Františce Pětníčkové, roz. Bradáčové, za svolení k otištění vzpomínek jejího otce a za doplnění údajů a paní Ludmile Eichlerové (sestřenici Františky Pětníčkové), která text do redakce přinesla.

Vysvětlení

Asperges – kropení lidu na památku křtu, ve velikonoční době Asperges, kající úkon, má podobu obnovy křestního slibu

Použitá literatura:

Jan Dokulil – Verše z pozůstalosti, SALVE REGINA, L. P. 1994

Sestavil Karel Pavlíček

Příloha Budišovského zpravodaje č. 1/2008
Samostatně neprodejné

www.horacko.cz/budisov/zpravodaj

Vydává: Obecní úřad Budišov, IČO 00289159, tel. 568 875 110, e-mail: ou.budisov@horacko.cz
Redakce: Karel Pavlíček (e-mail karel_pavlicek@volny.cz, tel. 568 875 212),

Mgr. Jiří Horák.

Vyšlo v Budišově dne 31. 3. 2008

Technická realizace: Ing. Ladislav Dokulil

Tisk Tiskárna Charvát, s.r.o., Velké Meziříčí